

Jonathan Even-Zohar

Jonathan Even-Zohar is directeur van EUROCLIO, de Europese vereniging van geschiedenisdocenten. In die functie zet hij zich in voor geschiedenisonderwijs dat over de grenzen kijkt.

Ben Vriesema
is hoofdredacteur
van Kleio.

Welk nut heeft geschiedenis volgens u?

Geschiedenis heeft absoluut nut. Het 'consumeren' van geschiedenis kan voor iedereen van waarde zijn, omdat het een zekere nederigheid teweegbrengt over onze plaats in het heden. Daarnaast denk ik dat geschiedenis een sturende werking kan hebben op onze eigen ambities in het heden.

Wat is volgens u het belangrijkste in het geschiedenisonderwijs?

Ik denk dat het essentieel is dat er een breed kenniskader gevormd wordt waarbij er gekeken wordt naar de wereld als geheel. Bij het vak geschiedenis lijkt de gemeenschappelijkheid van de menselijke geschiedenis op de achtergrond te zijn geraakt door onze – cultureel en politiek ingegeven – behoefte geschiedenis een vak te laten zijn over identiteit. Het komen en

gaan van rivierbeschavingen, de culturele interacties op de verschillende continenten en doorbraken en innovaties zouden naar mijn mening een goed kenniskader kunnen zijn – een soort 'wereld-geschiedenis'. Daarnaast vind ik het belangrijk dat geschiedenisonderwijs leerlingen moet uitleggen hoe moeilijk het voor historici – en de samenleving – is daadwerkelijk te bepalen wat er gebeurd is. Dus werken met bronnen, argumenteren, standpunten innemen en weer nieuwe vragen leren stellen.

Welke historische film heeft de meeste indruk op u gemaakt?

De film Viking. De film is niet alleen bijzonder geestig – iets wat zeker niet los te zien is van de mate waarin er seks en geweld te zien is – maar wat echt indruk maakte, is dat hij geproduceerd is vanuit een behoefte de Vikingen een eigen, integraal verhaal te geven.

Als u morgen een historisch onderzoek zou mogen beginnen, wat zou dan het onderwerp zijn?

Ik interesseer me veel voor het beeld dat mensen in het verleden hadden van geschiedenis. Hoe is dit veranderd door de komst van massaonderwijs in de negentiende en twintigste eeuw? En hoe vaak is dat beeld wel niet hervormd in het Westen? Maar ook: wat kan er gezegd worden over historisch bewustzijn in het verleden als factor om beter de standplaatsgebondenheid van actoren in het verleden te bepalen?

Welke historische studie of welke historische roman maakte de meeste indruk op u?

Peter Turchins War and Peace and War – Rise and Fall of Empires maakte veel indruk, omdat het probeert een logica te vinden in het gedrag van grote groepen mensen. Het geweld waar de mensheid zichzelf aan heeft blootgesteld gedurende de geschiedenis lijkt in het werk van Turchin (die voortbouwt op Ibn Khaldun) te berusten op een soort zichzelf corrigerend mechanisme waarbij een kleinere, in principe slechter uitgeruste groep vanuit een sterkere solidariteit en cohesie een grotere en sociaal verdeelde groep weet uit te schakelen. Daarnaast noem ik Shlomo Sands The Invention of the Jewish People. Erg provocerend, maar ook erg gedegen.

Wat is voor u een belangrijke lieu de mémoire?

De bergen in de Balkan. Ik heb het privilege er met enige regelmaat overheen te vliegen en te werken met historici en docenten geschiedenis uit alle landen. Als ik over die bergen vlieg, en ik zie de verschillende hoofdsteden in de vlakten tussen die hoge bergen liggen, dan beschouw ik die bergen soms als het symbool van de permanente uitdaging waar volkeren in deze gebieden van oudsher mee te maken hebben gehad: handelsroutes en samenwerking, tegenover specifiekere identiteiten en onnodig bloedvergieten.

De fontein van Ahmet III voor het Topkapı-paleis in Istanbul is een overblijfsel uit de Ottomaanse periode.

Welke historische periode spreekt u het meest aan?

Met name de 'onzichtbare' perioden spreken me aan: de Vikingen, de kruistochten, het Ottomaanse Rijk, et cetera. Ik bezoek graag ruïnes, of lees over landen die niet meer bestaan. Eigenlijk een heel romantische benadering van geschiedenis.

Wat is uw dierbaarste bezit dat ook historische waarde heeft?

Ik heb een schoenendoos met onuitgezochte foto's en documenten die van mijn oma geweest zijn. Zij is geboren in Vilnius in de jaren twintig van de vorige eeuw en emigreerde naar Palestina in 1938. Helaas was ze al dementerende tegen de tijd dat ik geschiedenis ging studeren. In deze doos zitten onder andere foto's van haar ouders, maar ook haar identiteitskaart van Palestina, met daarop RACE: JEWISH. Zo kan ik reflecteren op mijn eigen bestaan als een resultaat van de twintigste eeuw.

Kunt u zich nog veel herinneren van de geschiedenislessen uit uw jeugd?

Op mijn negende kwam ik naar Nederland – ik woonde voorheen in Israël. In Nederland kwam ik terecht op een volkse basisschool in Scheveningen. In Israël had ik les gehad over het Joodse volk – een 'canonesque' vertoning met achtereenvolgens de verhalen van de Schepping, Adam, Eva, Kaïn, Abel, David, et cetera. Ik weet nog dat ik in Nederland een schoolboek van groep 6 bekeek waarin het leek

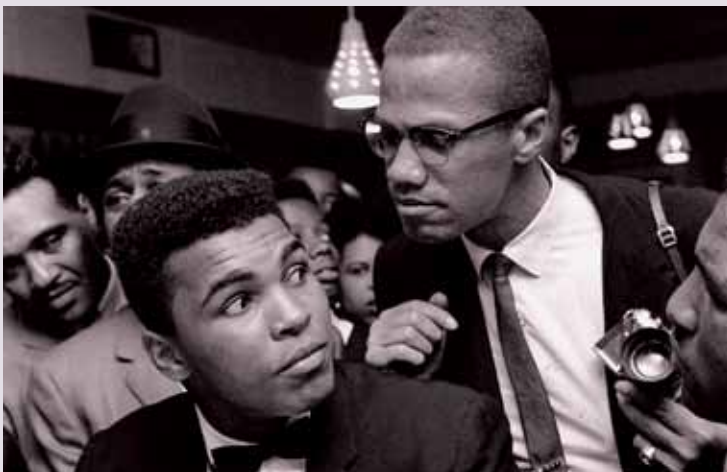
alsof er ooit een tijd was waarin alles schoon en mooi was (de oudheid), gevolgd door een tijd met modder en viezigheid (de middeleeuwen) en daarna weer een tijd met stevige gebouwen en kleur. Pas later op de middelbare school kreeg ik interesse in het vak geschiedenis. Uiteraard door inspirerende docenten, maar ook omdat het het eerste vak was waar ik zowaar goede cijfers voor haalde! Wat me toen het meeste aansprak was het Israëlisch-Palestijns conflict.

Denkt u dat 49 kenmerkende aspecten nut hebben voor het geschiedenisonderwijs?

Ik vind het erg jammer dat het een eurocentrische vertelling is die de geschiedenis in een koker stopt waarbij de wereld er alleen toe doet als er een verband is met (West-)Europeanen. Als het aan mij lag, zou ik zoeken naar een aantal essentiële keerpunten in de geschiedenis van de mensheid (vuur, landbouw, fossiele brandstoffen, communicatie-technologie) en docenten vrijlaten daar uitwerkingen van te maken die bovenal leerlingen helpen het heden beter te begrijpen.

Welke historische persoon spreekt u het meest aan?

Toen ik de autobiografie van Malcolm X las, was ik erg gegrepen door de manier waarop een individu in eerste instantie onrechtvaardigheid ervaart, vervolgens radicaliseert in een poging er iets aan te doen, om tot slot het nut in te zien van overleg en conversatie. Heel eerlijk gezegd was het ook de verfilming met Denzel Washington in de rol van Malcolm X die zo'n indruk maakte. Het spreekt mij aan omdat ik ook vanuit een zeker ideaal werk.

Wat is de meest recente 'historische sensatie' die u heeft gehad?

In het 9/11 Memorial Museum is een rare tentoonstelling gemaakt. We waren er een aantal jaar geleden. Het is een soort hyperchronologische aanpak die van seconde tot seconde vertelt wat er die ochtend gebeurd is. Het gaat daarentegen heel weinig in op de context en zoekt geen verklaring anders dan dat er een plot was. Ik was er dan ook weinig door geraakt. Dit veranderde dicht bij de uitgang waar een groot stuk staal te zien was, van ongeveer drie bij drie meter. Dit was, naar schatting van forensische experts, een samensmelting van twintig à vijftig verdiepingen. Op dat moment verviel zowel mijn vrouw als ik in volledige stilte, en werd de hele tentoonstelling min of meer overbodig.

'De gemeenschappelijkheid van de menselijke geschiedenis lijkt op de achtergrond te zijn geraakt door onze – cultureel en politiek ingegeven – behoefte geschiedenis een vak te laten zijn over identiteit'

Hoe vindt u dat geschiedenis- onderwijs en staatsinrichting aan een middelbare school moet worden gedoceerd?

Ik vind dat er heel veel ruimte moet zijn voor docenten om met hun leerlingen te praten over het heden, en van daaruit het verleden te benaderen. Tegelijkertijd brengen alle leerlingen hun eigen ontstaans-geschiedenis mee. Zoals het tv-programma Verborgen Verleden dat doet met 'bekende Nederlanders', zo zou je eigenlijk alle leerlingen willen helpen een kijkje te nemen in hun eigen verleden. Daarmee kun je bijdragen aan hun eigen welzijn en dus dat van de klas, en uiteindelijk de samenleving. ■

Boven: De entree van het 9/11 Memorial Museum in New York. Links: Malcolm X maakt een grapje tegen zijn vriend Muhammed Ali, New York, 1964.